

**אמר רב הונא:** מותר להבעיר קנים בערב שבת עם חשיכה, ואין צריכין שיאחו האור ברובן מבעוד יום, לפי שאינם כבים, אלא דולקים והולכים. הלכך ליכא למיחש בהו שמא יחתה בהם.

אבל אם אנדן לקנים יחד, צריכין הם אחיזת האש ברובן מבעוד יום, כדי שיותר להבעירן. שלפי שאין שלהבת יכולה ליכנס בינותם, עלולים הם להכבות ויבוא לחתותם.

**גרעינין של תמרה** — אם עשה מהם מדורה לכשיבשו, אין צריכין שתאחו אש ברובן משום שאין דרכם להכבות.

אבל אם נתנן בחותלות [כלים העשויים מלולבין] ונתן את החותלת בתוך המדורה כשהיא מלאה בגרעינין, צריכים הם אחיזת האור ברובן. דבלאו הכי, חיישינן שיכבו משתחשך ויבעירן. לפי שצבורין הם יחד, ואין השלהבת נכנסת ביניהם.

**מתקיף לה רב הסדאי לרב הונא: אדרבה, איפכא מסתברא: קנים, שאינם מאוגדים, צריכים רוב, לפי שיותר יש לחוש בהם שיכבו.** משום דמבדרן, שמפוזרים לכאן ולכאן, והקנה הבלוט החוצה לא ימצא את חברו להדלק ממנו. אבל כשאנדן אין לחוש כל כך שיכבו, שהרי לא מבדרן נינהו, וכל אחד ידלק מחבירו. הלכך אין צריך שתאחו האש ברובם.

וכן גרעינין שאינם צבורים צריכים רוב, משום דמבדרן, ואינם מדליקים אחד את חברו. אבל כשנתנן בחותלות לא בעו רוב. משום דליכא למיחש בהו שיכבו, דהרי לא מבדרן.

**איתמר נמי איתמר נמי, אמר רב כהנא:** כ-ב קנים שאנדן צריכין שתאחו האש ברוב הקנים מבעוד יום. ואם לא אנדן, אין צריכין רוב. והיינו כדרב הונא.

אבל בגרעינין, איפכא קאמר: גרעינין צריכין רוב. שכל שאינם צבורים דרכם להכבות. ואם נתנן בחותלות, אין צריכין רוב, שעל ידי שהם צבורים, נדלקים שפיר זה מזה. והיינו כדרב חסדא.

**תני רב יוסף:** ארבע מדורות מותר להבעירן בערב שבת עם חשיכה, ואין צריכין שתאחו האש ברובן מבעוד יום. ואלו הן: מדורה של זפת, ושל גפרית, ושל גבינה [בהגהות הגר"א מציין שהרי"ף גורס "קירא" במקום גבינה, דהיינו שעוה], ושל רבב [שומן ושעוה וכל דבר הניתן]. לפי שאין דרכן להכבות לא חיישינן בהו לחיתוי.

**במתניתא תנא:** אף מדורות של קש [זנבות השבלים] ושל גבבא [הנגבב מן השדה], אין צריכים אחיזת האש ברובן, מבעוד יום, לפי שאינן נכבים.

**אמר רבי יוחנן:** אף עצים של כבל, אין צריכין רוב. ובסמוך יבואר.

**מתקיף לה רב יוסף:** מאי היא "עצים של כבל" דקאמר רבי יוחנן?

**אילימא פילתא** [עצים דקים], אמאי אין צריכין רוב? **השתא פתילה דאמר עלה עולא:** המדליק את הפתילה בערב שבת צריך שידליק את האש ברובה מבעוד יום — פילתא מיבעיא למימר שצריכים רוב? והא יותר איכא למיחש בהם לכיבוי מבפתילה.

אלא אמר רב יוסף: "עצים של בבל", היינו שוכא דארזא [ענף עץ ארז], שהוא יבש ודק, ויש בו כמין צמר בין הקליפה לעץ. ועל ידי כך הוא הולך ודולק, ואינו כבה. הלכך ליכא למיחש ביה לחיתוי, ולא בעינן ביה אחיזת האש ברובו.

רמי בר אבא אמר: "עצים של בבל", היינו זאזא [שערות הגדלות סביב האילן]. שאין צריכין רוב, משום שאין דרכן להכבות.

הדרן עלן יציאות השבת

## פרק במה מדליקין

### מתניתין:

שאינן האש נאחזת בהן יפה, ושמה יבא לתקן את האש בשבת.

ועתה עובר התנא לבאר אלו סוגי שמנים אין מדליקין בהם, משום שאין הם נמשכים יפה אחר הפתילה, ויש לחוש שמא יטה את הנר, כדי שימשך השמן בהן.

**לא בזפת** — נמסה.

**ולא בשעורה** — ניתכת.

**ולא בשמן קיק** [ונחלקו בגמרא [כא א] אם הוא מופק מצמח, או מבעל חי].

**ולא בשמן שריפה**, שמן תרומה שנטמא, שהוא עומד לשריפה.

**ולא בשומן האליה המותר באכילה.**

**ולא בחלב האסור באכילה**<sup>(2)</sup>.

**נחום המדי אומר:** מדליקין בחלב שהוא מבושל — מותר. כי כיון שנתבשל הרי הוא רך ונמשך אחרי הפתילה.

**וחכמים אומרים:** אחד חלב מבושל, ואחד חלב שאינו מבושל — אין מדליקין בו.

**במה**, באילו פתילות מדליקין נר של שבת?

**ובמה**, באילו פתילות ושמנים אין מדליקין? (1)

ובתחילה מפרש התנא את סוגי הפתילות שאין להדליק בהם:

**אין מדליקין** —

**לא בלכש**, בפתילה העשויה מסיב הגדל בין עץ הארז לקליפתו.

**ולא בחוסן**, פשתן שאינו מנופץ.

**ולא בכלך**, פסולת של משי.

**ולא בפתילת האידן**, כמין צמר הנמצא בעץ הערבה בין הקליפה לעץ.

**ולא בפתילת המדבר**, מיני עשבים שעושים מהם פתילות ומדליקין בהם.

**ולא בירוקה שעל פני המים**, צמח ירוק הגדל על דפנות הספינה כאשר היא שוהה זמן מרובה במקום אחד.

והטעם שאין מדליקין בפתילות אלו מפני

ולכן פירשו שאר הראשונים שטעם האיסור הוא משום חשש שמא יטה את הנר, או שמא יכבה, ונמצא שלא יצא ידי חובת הדלקה.  
2. האליהו רבא והפרי מגדים נסתפקו אם האיסור הוא דוקא בחלב או גם בשומן טהור של בהמה. והביאור הלכה (רסד) מכריע שדינו כחלב, ואסור.

1. הרמב"ם בפירושו המשניות נתן טעם לפסול שמנים ופתילות כי חוששים שמא יניחנו ויצא. והבית הלוי הקשה שטעם זה הוזכר לקמן מדוע אסור להדליק בעטרן, ואביי הקשה שם ומה בכך שיניח את הנר ויצא? ולפירושו של הרמב"ם זו קושיא על כל השמנים והפתילות ולא רק על עיטרן?

שאלתי ליורדי הים מה היא פירושה של המלה "כלך".

ואמרי לי: "כולכא" שמה.

רב יצחק בר זעירא אמר: "כלך" הוא גושקרא, פסולת של משי. ואסור לעשות ממנו פתילה מפני שאין האש נאחזת בו בקביעות.

רבין ואביו הוו יתבי קמיה דרבנא נחמיה, אחוה דריש גלותא. חזייה דהוה לביש מטכסא, ראוהו שהיה לבוש בכגד העשוי מאותו מין הנקרא "כלך".

אמר ליה רבין לאביו: בגד זה, היינו כלך, דתנן שאין מדליקין בו.

אמר ליה אביו: אנן [במקומי] — "שירא פרנדא", משי מובחר, קרינן ליה.

מיתבי: השיראים — מעיל העשוי מעיקר המשי,

והכלך — משי העשוי מבית התולעת של תולעת המשי,

והסיריקין — מעיל העשוי ממשי הרך —

חייבין בציצית.

ומדקתני ה"שיראים" וה"כלך", משמע שכלך אינו שיראין, וקשה על דברי אביו שאמר כלך נקרא "שירא פרנדא".

ומסקינן: הך הוי תיובתא על דבריו.

איבעית אימא לך: מין הנקרא שירא הוא מין לחוד.

ומין הנקרא שירא פרנדא, הוא מין לחוד.

[ובגמרא לקמן מקשינן: חכמים — היינו תנא קמא? שהרי אף תנא קמא אמר "ולא בחלב". ומסקינן דפליגי אם מותר להדליק בחלב המעורב במעט שמן].

גמרא:

שנינו במשנה: אין מדליקין בלכש.

והוינן בה: מאי ניהו לכש?

ומבארין: שוכא דארזא, ענף של עץ ארז.

ופרכינן: שוכא דארזא — הרי עץ בעלמא הוא, ואינו ראוי כלל לעשות ממנו פתילה [אלא לעשות ממנו מדורה].

ומבארין: בעמרניתא, מעין צמר, דאית ביה בין העץ לקליפה.

שנינו במשנה: ולא בחוסן.

אמר רב יוסף: חוסן, הוא נעורת של פשתן [הפסולת שמנערים מהפשתן].

אמר ליה אביו: והכתיב: "והיה החסון — לנעורת". ומשמע ש"חסון" אינו "נעורת".

אלא, אמר אביו: חוסן הוא כיתנא [פשתן] דדייק, שהוא כתוש, ולא נפיין, שאינו סרוק במסרק [רש"י סוכה יב ב] ולכן אין השמן נמשך אחריו.

וכך הוא פירוש הפסוק: "והיה החסון" — הפשתן החזק, יהיה ל"נעורת" — לפסולת הפשתן, שמתכלה מהר. ומשל הוא, שהגבור יהיה לחלש.

שנינו במשנה: ולא בכלך.

אמר שמואל: שאלתינהו לכל נחותי ימא,

גירסת מהרש"ל: **ואי בעית אימא פרושא קא מפרש**, והברייתא מנתה רק שני סוגים, ושיראים היינו כלך].

שנינו במשנה: **ולא בפתילת האידן**.

מאי ניהו?

**אחוינא**, כמין צמר שנמצא בעץ ערבה בין הקליפה לעץ.

**רבין ואבוי** הוו קאזלו **בפקתא** בקעה **דטמרוריתא** [שם מקום].

**חזינהו להנהו ערבתא**, עצי ערבה.

**אמר ליה רבין לאבוי**: ערבה זו — **היינו "אידן" דתנן** במתניתין שאין מדליקין בו.

**אמר ליה אבוי**: **ההיא — עין בעלמא הוא**, וכלל אינו ראוי לפתילה אלא למדורה.

קלף רבין את קליפת העץ, **ואחוי ליה עמרניתא דביני וביני**, את הסיבים הנמצאים בין העץ לקליפה, והם ראויים לעשות מהם פתילה.

שנינו במשנה: **ולא בפתילת המדבר**.

מאי ניהו?

**שברא**, עשב ארוך [סרפד].

שנינו במשנה: **ולא בירוקה שעל פני המים**.

והוינן בה: **מאי היא?**

**אילימא אוכמתא דחריצי**, ירקקת הגדלה על ספינה השוהה במים.

לא יתכן. כי הני — **איפרוכי מיפרכן**, הרי

הם מתפוררים ואי אפשר לעשות מהם פתילה.

**אלא אמר רב פפא**: **אוכמתא דארבא**, צמח ירוק הגדל על דפנות הספינה כשהיא שוהה זמן מרובה במקום אחד.

**תנא**: **הוסיפו עליהן**, על סוגי הפתילות שמנו חכמים במשנה שאינן ראיות להדלקה, את הפתילות של **צמר ושל שער**, שאף באלו אסור להדליק.

**ותנא דידן**, מאי טעמא לא קא חשיב להו?

ומבארין: משום **דצמר מכוון כוויין**, הוא מתכוון מפני האש ואין דולק כלל ואין שלהבת אוחזת בו. **ושער** נמי אינו ראוי להדלקה משום **דאיחרוכי מיכרך**, וכיון שהוא נחרך מהאור אינו ראוי לפתילה, ולכן התנא לא מנאם במשנה.

שנינו במשנה: **ולא בזפת**.

ומבארין: **זפת** — **זיפתא** [בארמית].

**שעוה** — **קירותא** [בארמית].

והשתא מבארין כי דיני המשנה נחלקים לשנים: א. פסולי פתילות ב. פסולי שמנים.

**תנא**, **עד כאן** ששנינו במשנה "ולא בירוקה שעל פני המים", איירי **בפסול פתילות**.

**מכאן**, מזפת ואילך, התנא של המשנה מפרט **פסול שמנים**. שאסור להדליק בזפת נמסה, או בשעוה ניתכת.

ופרכינן: **פשיטא** שהרישא עוסקת בפסול הפתילות, והסיפא בפסול השמנים.

ומשנינן: **שעוה** — **איצטרבא** ליה

לאשמועינן.

מהו דתימא שעה לפתילות נמי לא חזיא, שאסור גם לעשות פתילה משעה.

קא משמע לך, בזה ששינינו "מכאן ואילך פסול שמנים", שאינו אסור השימוש בשעווה אלא בתורת שמן, אבל מותר לעשות ממנה פתילה<sup>(3)</sup>.

אמר רמי בר אבין: עטרנא, עיטרן — הוא פסולתא דזיפתא. שלאחר שיוצא מן העץ הזפת יוצאת ממנו זיבת פסולת הצלולה כשמן.

שעוה — היא פסולתא דדובשא. הפסולת הנשארת מהדבש [והיינו הדונג, שבתוכו הדבש].

כא-א והוינן בה: הא דאמר רמי בר אבין — למאי נפקא מינה? הא כולם מכירים את הזפת והשעוה.

ומשינינן: למקח וממכר, שהמוכר לחברו שעוה יכול לתת לו פסולתא דדובשא בלי לתקנה.

תנו רבנן: כל אלו המינים שאמרו במשנה — אין מדליקין בהן נר בשבת.

אבל, עושין מהן מדורה [כיון שהאש גדולה — כל אחד מבעיר את השני] — בין להתחמם כנגדה, בין להשתמש לאורה של המדורה בשבת.

ומותר לעשות כן בין אם עושה את המדורה על גבי קרקע, בין על גבי כירה [גירסת הרי"ף: על גבי מזורה].

ולא אסרו חכמים אלא לעשות מהן פתילה לנר בלבד.

שינינו במשנה: ולא בשמן קיק.

והוינן בה: מאי שמן קיק?

אמר שמואל: שאילתינהו לכל נחותי ימא, שאלתי ליורדי הים — מהו שמן קיק?

ואמרו לי: עוף אחד יש בכרכי הים וקיק שמו [בירושלמי, תני רבי ישמעאל: "ואת הקאת" זה הקיק. יפה עינים]. ומשמנו של העוף הזה אין מדליקים נר שבת.

רב יצחק בריה דרב יהודה אמר: שמן קיק הוא משחא דקאזא, שמן העשוי מגרעיני צמר גפן [כותנה].

ריש לקיש אמר: כעין אותו קיקיון דיונה הנביא.

אמר רבה בר בר חנה: לדידי חזי לי, אני ראיתי את קיקיון דיונה. ולצלוליבא [מין אילן סרקן] דמי. ומדפשקי — רבי, והוא גדל בביצות המים. ועל פום חנותא מרלן יתיה, ומדלים אותו על פתחי החנויות כדי שיעשה צל ויעשה ריח טוב. ומפריצידוהי מהגרעינים שלו, עבדי משחא שמן. ובענפיהו ניהון כל בריהי דמערבא, כל החולים שבמערבא נחים בצילו.

דבריהם. והקהילות יעקב מבאר את שיטתם של בני נרבונא שכל האיסור של עשיית פתילות משעוה הוא גזירת חכמים שמא ישתמש בשעוה

3. ראה בתוספות שהביאו דעת בני נרבונא שיותר להשתמש בנר שעוה להדלקה, רק באופן שמערכ בו גם שמן, והתוספות חלקו על